

УДК 929 С. Соловій

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-1-16>**Назар ГОЛЕЙ,***orcid.org/0009-0007-2463-252X**аспірант кафедри музичної україністики на народно-інструментального мистецтва
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) nazar.holei.22@pnu.edu.ua***СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНА МІСІЯ СОФІЇ СОЛОВІЙ**

У пропонованій статті здійснено культурологічне дослідження творчої діяльності відомої української оперної та камерної співачки (сопрано), яскравої представниці сучасного академічного вокального мистецтва, викладача Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка Софії Соловій **крізь призму суспільно-культурної місії**. У роботі застосовано міждисциплінарну методологію, що поєднує культурологічний аналіз, біографічний опис, елементи порівняльного аналізу, а також авторське напівструктуроване інтерв'ю. В результаті здійснена типологія суспільно-культурної місії Софії Соловій. Місія самовдосконалення розглядається як етапи навчання вокалу, виступи на провідних оперних сценах України і Європи, розширення репертуару, участь у музичних конкурсах; місія патріотки – участь у благодійних концертах на допомогу Збройним Силам України; місія культурної діячки – крізь призму виступів у Львівському національному академічному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької та за кордоном з метою утвердження високих стандартів вокального мистецтва; місія культурної дипломатії – виступи перед глядачами країн Європи та США з метою привернення уваги до України, її боротьби з ворогом; місія педагога – як викладача вокалу у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка. Наукова новизна дослідження полягає у визначенні типології цієї місії (місія самовдосконалення, місія патріотки, місія культурної діячки, місія культурного дипломата, місія педагога) і на цій основі осмислення творчої постаті С. Соловій. Творча діяльність мисткині є прикладом індивідуального професійного розвитку, культурної дипломатії, яка сприяє покращенню іміджу української національної ідентичності та її утвердженню у міжнародному культурному просторі. Співачка виконує надзвичайно важливу культурно-дипломатичну місію за кордоном, популяризуючи українську музику й українську виконавську майстерність. Привертається увага до суспільного значення митців, здатних проявляти ознаки багатогранної творчої діяльності, задано вектор подальших досліджень діяльності Софії Соловій, а також інших співаків України.

Ключові слова: творча особистість, суспільно-культурна місія, Софія Соловій, оперна співачка, українська музична культура.

Nazar HOLEI,*orcid.org/0009-0007-2463-252X**Postgraduate student at the Department of Ukrainian Music Studies and Instrumental Folk Art
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) nazar.holei.22@pnu.edu.ua***SOFIA SOLOVYI'S SOCIO-CULTURAL MISSION**

The proposed article conducts a cultural study of the creative activity of the famous Ukrainian opera and chamber singer (soprano), a bright representative of modern academic vocal art, Sofia Solovii, through the prism of her fulfillment of a socio-cultural mission. The purpose of the article is to characterize the socio-cultural mission of the leading Ukrainian opera and chamber singer (soprano) and teacher of the M. Lysenko Lviv National Academy of Music, Sofia Solovii. The work uses an interdisciplinary methodology that combines cultural analysis, biographical description, elements of comparative analysis, as well as an author's semi-structured interview. A typology of Sofia Solovii's socio-cultural mission has been implemented. The mission of self-improvement is considered as stages of vocal training, performances on the leading opera stages of Ukraine and Europe, expansion of the repertoire, participation in music competitions; the mission of a patriot is participation in charity concerts to help the Armed Forces of Ukraine; the mission of a cultural figure – through the prism of performances at the Lviv National Academic Opera and Ballet Theater named after Solomiia Krushelnyska and abroad in order to establish high standards of vocal art; the mission of cultural diplomacy – performances before audiences in Europe and the USA in order to draw attention to Ukraine and its fight against the enemy, the teacher's mission is as a vocal teacher at the M. Lysenko Lviv National Academy of Music. The scientific novelty of the study lies in determining the typology of this mission (the mission of self-improvement, the mission of a patriot, the mission of a cultural figure, the mission of a cultural diplomat, the mission of a teacher) and on this basis, understanding the creative figure of S. Solovii. The artist's creative activity is an example of individual professional development, cultural diplomacy, which contributes to improving the image of Ukrainian national identity and its establishment in the international cultural space. The singer performs an extremely important cultural and diplomatic mission abroad, popularizing Ukrainian music and Ukrainian performing skills. Attention is drawn to the social significance of artists capable of displaying signs of multifaceted creative activity, and a vector for further research into the activities of Sofia Solovii, as well as other Ukrainian singers, is given.

Key words: creative personality, socio-cultural mission, Sofia Solovii, opera singer, Ukrainian musical culture.

Актуальність теми. Вокальне мистецтво українських співаків в умовах суспільно-політичних криз та російсько-української війни відіграє велику роль у боротьбі за збереження національної ідентичності і Незалежності. Перед кожним з них постає завдання виконання високої суспільно-культурної місії як представників культурної дипломатії країни.

Аналіз досліджень. Якщо проблематика поняття «культурна дипломатія» має обґрунтування як державна стратегія (Стратегія, 2011), як аналітична доповідь (Розумна, 2016), то поняття «місія», «суспільно-культурна місія» потребують прискіпливої уваги та аналізу. Вокальна творчість співачки Софії Соловій побіжно розглядається у дослідженнях Марії Тарас (Тарас, 2025), публіцистиці Т. Харченко (Харченко, 2014) та А. Возняковської (Woźniakowska, 2025), однак вона не була предметом дослідження крізь призму суспільно-культурної місії.

Мета статті – охарактеризувати суспільно-культурну місію провідної української оперної та камерної співачки (сопрано) та викладача Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка Софії Соловій, зважаючи на те, що під цією призмою вона висвітлена недостатньо.

Виклад основного матеріалу. В умовах російсько-української війни, коли Україна бореться за збереження власного суверенітету, зростає роль культурної дипломатії. О. Розумна наголошує, що «... вона володіє неабияким спектром можливостей впливати на питання національної безпеки, формування міжнародного іміджу, стимулювання розвитку культури та економіки, зміцнення національної ідентичності, просування системи демократичних цінностей тощо» (Розумна, 2016: 4). Важливість культурної дипломатії для України обґрунтована в «Стратегії публічної дипломатії Міністерств а закордонних справ України на 2021–2025 роки». Серед вимірів роботи суб'єктів публічної дипломатії у сфері культурної дипломатії є: просування сучасної української класичної та популярної музики, сприяння спільним міжнародним проєктам; презентація розмаїття українського мистецтва, зокрема представлення української культури й мистецтва в рамках міжнародних фестивалів, форумів, конференцій; просування української культурної спадщини; популяризація української мови у світі (Стратегія, 2011: 11). Важливими агентами реалізації культурної дипломатії є музиканти-співачи, котрі, виконуючи особливу місію, засобами музичного мистецтва торкаються найчутливіших сторін людської душі.

Термін «місія» трактується як фундаментальне призначення, роль або сенс існування організації чи особистості, яка визначає її основні цілі, принципи та вплив на суспільство. Д. Потєєв

пише: «Місія людини може набувати різних форм залежно від її особистих цінностей, переконань і життєвих обставин: самореалізація, пошук сенсу життя, професійний розвиток, навчання та наставництво, допомога іншим, захист прав і справедливості, виховання дітей, збереження родинних цінностей, духовний розвиток, збереження природи, освіта та просвіта, збереження культурної спадщини, творче самовираження. Кожна людина може обрати або створити свою унікальну місію, яка відображатиме її особисті цінності та життєві пріоритети, тобто кожна людина сама обирає шлях “Моя місія в житті” і слідує йому» (Потєєв, 2024).

Тож, розглянемо типологію місій співачки Софії Соловій.

Місія самовдосконалення. С. Соловій навчалася у Львівській середній спеціалізованій музичній школі ім. С. Крушельницької на фортепіанному та музикознавчому відділах, продовжила навчання у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка (далі – ЛНМА ім. М. Лисенка), де здобула дипломи музикознавця (проф. Л. Кияновська) і оперної співачки (проф. В. Чайка). З часом вона навчалася на асистентурі-стажуванні (проф. І. Кушплер), вдосконалювала вокальну майстерність в Академії оперного мистецтва (Озімо), а відтак – на майстер-класах Р. Кабаіванска, В. Маттеуцці, Дж. Джелметті, К. Дездері. С. Соловій про свої студії в Італії, каже, що: «... навчилася в Італії професійних речей, більшість з яких пов'язані з мовою: речитативи, стилістика, сенс творів, які виконуєш. У Львові нас теж цього вчили, але більш загально. Ніхто не наголошував на тому, що потрібно знати переклад кожного слова, розуміти підтекст сюжетних ліній. Тобто, в Італії я навчилася розуміти музику набагато глибше. У Львові, ми були трішки по-іншому навчені. Акцент робився на музикальність, дикцію, артикуляцію та динаміку...» (Тарас, 2024).

Голос С. Соловій звучить на оперних сценах України, Італії (Рим, Неаполь, Венеція, Бергамо), Іспанії, Греції (Афіни), Люксембургу, Франції (Ніцца), Німеччини, Бельгії, США, Оману, Польщі, Словенії (Любляна). Сьогодні, вона – солістка Львівської національної філармонії, Львівської національної опери та Віденської державної опери.

У репертуарі Софії Соловій є твори різних стилів і жанрів – від бароко до музики сучасних композиторів. Це твори Вольфганга Амадея Моцарта, Джоаккіно Россіні, Гаetano Доніцетті, Вінченцо Белліні, Ріхарда Вагнера і Джузеппе Верді. Разом з тим важливе місце в репертуарі співачки займають твори українських композиторів: Василя Барвінського, Мирослава Скорика, Левка Ревуцького.

Виконуючи місію самовдосконалення, С. Соловій бере участь у мистецьких конкурсах. Вона – переможниця Міжнародного конкурсу імені Віотті (The Viotti International Voice Competition, Верчеллі, Італія), лауреатка 14 міжнародних конкурсів – «Розетум» у Мілані, «Ірис Адамі Корадетті» в Падуї, «Оттавіо Дзіно» у Римі, «Феруччо Тальявіні» у Дойчляндсберзі, С. Людкевича в Торонто (Канада) та інші.

Молодий талановитий оперний співак Юрій Гадзецький висловлює двояке ставлення до таких конкурсів, зазначаючи, що вони мають як переваги, так і певні виклики. На його думку перевагами конкурсів є: сценічний досвід (конкурси дають змогу додаткового виступу, що є безцінним для артиста); фідбек від професіоналів (у журі зазвичай входять відомі та впливові люди у музичному середовищі, чий поради допоможуть вдосконалити майстерність); нетворкінг (конкурси стають майданчиком для знайомств із потенційними роботодавцями); розуміння ринку (участь у конкурсах дає змогу оцінити сучасні тенденції та робити висновки щодо власного розвитку). Викликами, на думку співака, стають: стрес, який завжди супроводжує учасника на конкурсі; дуже важливо правильно себе презентувати, не лише добре співати; головна цінність конкурсу не перемога, а досвід і можливість бути почутим (Тарас, 2022).

Близькою є позиція Софії Соловій, котра вважає: «Будь-який конкурс – це досвід. Звісно, є більш впливові, є менш впливові. Загально, основні критерії такі: Звертати увагу на конкурсний склад журі; Престижні конкурси переважно мають попередній відбір; Великий призовий фонд; Висвітлення конкурсу в ЗМІ та медіа. Є багато інших факторів щодо вибору: скажімо, занадто дорогий внесок, конкурс відбувається дуже далеко, важко знайти житло. Є категорії конкурсів: дуже престижні конкурси, які відкривають перед тобою майже всі двері. На таких конкурсах можна знайти агентів, наприклад, я так знайшла свого. В будь-якому випадку, конкурси, прослуховування та майстер-класи – це дуже потрібний досвід» (Тарас, 2024).

Місія патріотки. Окрім, масштабних проєктів, С. Соловій виступає як камерна співачка та допомагає ЗСУ, беручи участь в благодійних концертах. Зокрема, 23 серпня 2022 року вона взяла участь у благодійному концерті в Гарнізонному храмі святих апостолів Петра і Павла у Львові, де виконувала українську та зарубіжну оперну класику разом з іншими солістами та колективами. Кошти, зібрані під час цього заходу, були спрямовані на підтримку українських військових. Співачка каже: «Повномасштабне вторгнення змінило не лише Україну,

а й цілий світ та його ставлення до нашої країни. Тобто свідомі люди, не “замулені” російською пропагандою всіляко підтримують Україну. В перший день повномасштабного вторгнення всі мої друзі іноземці зв’язалися зі мною та запропонували допомогу. Я, на жаль, з родиною не могла евакуюватися, тому ми залишилися тут. Спершу була дуже велика пригніченість, а потім ти починаєш цікавитися, чим можна допомогти взагалі. Ми з родиною ходили волонтерити, пізніше я дала кілька інтерв’ю для італійського та польських видань. В квітні, 2022 року моя знайома з Німеччини зателефонувала і запропонувала виступити на відкритті фестивалю Бетовена у Варшаві, виконавши 9 симфонію. На початку концерту оркестр і хор виконав гімн України, а я вийшла на сцену і розгорнула наш стяг. Тоді я відчула шалену підтримку України» (Тарас, 2024). Відповідаючи на запитання про те, чи може бути музика поза політикою, С. Соловій відповідає чітко: «Культура ніколи не була поза політикою. Мало того, вона завжди є інструментом пропаганди так чи інакше» (Тарас, 2024).

Місія культурної діячки. Як співачка високого рангу, С. Соловій виступає у Львівському національному академічному театрі опери та балету ім. С. Крушельницької, беручи участь у виконанні дев’ятої симфонії Л. Бетовена під батutoю канадської диригентки Кері-Лінн Вілсон (2023 рік); дебютуючи в опері «Тоска» Дж. Пуччіні (2024 рік) та прем’єрі опери «Діалоги кармеліток» Ф. Пуленка (2024 рік). Того ж року вона бере участь у постановці опери «Аїда» Дж. Верді в оперному театрі в Софії (Болгарія). Свої враження про майстерність Кері-Лінн Вілсон як диригентки, з якою працювала, С. Соловій так висловлює: «Вона дуже добре знає чого хоче і добивається цього. Величезний професіонал. Вона має усі партії в руках. Мені вона дуже подобається як диригентка. Вона має якості лідера і вона прекрасний музикант. І технічно дуже сильна як диригентка» (Голей, 2025).

Місія культурної дипломатії. Її співачка почала здійснювати ще у студентські роки. «Їдучи до Байройта в 1990-х роках, ми, студенти, завжди співали українську музику і українські народні пісні. І німці дуже добре їх сприймали, любили і запам’ятовували. Потім просили заспівати ще. Дуже любили “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”, ми перекладали її німецькою мовою. Це теж непросте завдання. Як перекласти цю назву німецькою? Ми сказали: “O schönes Mädchen” (“О, прекрасна дівчино”), бо воно десь близько. Вони вже знали “Пісню про коня”, наприклад. Мелодизм, емоція, краса мелодії, краса голосу, зрештою, завжди торкає серця» (Голей, 2025). Знаковим для співачки стало виконання «Мелодії» Мирослава Скорика

під батуютою маестро у Римі в жовтні 2012 року у супроводі Молодіжного академічного симфонічного оркестру «INSO-Львів» та Національної заслуженої академічної капели України «Думка» (Мелодія, 2012). Співачка згадує: «“Мелодія” Мирослава Скорика завжди йшла з великим успіхом, і всі її неймовірно любили і розуміли, що це душа українського народу. Цей концерт, коли Мирослав Михайлович диригував, а я співали – унікальне явище і незабутні спогади, адже це був великий концерт, де було дуже багато запрошених українських колективів. Блаженніший взяв слово і сказав, що ви не зрозумієте душу українського народу, поки не почуєте “Мелодію” М. Скорика. А потім цей твір був виконаний ще раз» (Голей, 2025). І це лише один з багатьох прикладів популяризації української музики за кордоном. З початком російсько-української війни у 2014 році С. Соловій перестала виконувати твори російських композиторів. Співачка неодноразово наголошувала, що мистецтво не може бути поза політикою, адже постійно використовується в цілях пропаганди. Активна громадянська позиція пані Софії постійно підтверджується її участю у важливих соціально-культурних заходах. В 2014 році у Вашингтоні відбувся концерт за участі Софії Соловій зі Львова та Оксани Скідан з Краматорська, в якому виконавиці виступали для української і американської аудиторії і символічно стирали межу між сходом і заходом України, демонструючи єдність на противагу ворожій пропаганді ворожнечі (Харченко, 2014). Після повномасштабного вторгнення російської навали 2022 року пані Софія ще активніше долучається до соціально важливих акцій і концертів. 24 лютого 2025 року вона разом із колегами виступала в концерті «Contra spem spero! Będe żyła! Precz dumania złe!» (режисер Олена Савчук) (CONTRA, 2025), котрий засвідчував підтримку польського народу у нашій боротьбі з ворогом і високу місію С. Соловій як культурного дипломата.

Співачка чітко висловлює свою позицію: «Оперні співаки, поряд з усіма діячами культури, відіграють величезну роль, тому що вони кажуть: “Ми є! Ми існуємо! Наша культура існує! Наша мова існує!”. І, мушу сказати, це не завжди легко. Ми намагаємося, звичайно, в приватних розмовах ці речі артикулювати, бо часто чую: “Та що Україна? це ж росія...”. Навіть зараз! Звичайно я їм кажу, що це не зовсім так. Намагаюсь переконувати людей. І це наш обов’язок перед собою, перед рідними, перед нашим народом, перед історією, перед нашими предками, які боролися і працювали над тим, щоб український народ був, щоб українська культура була. Особливо зараз,

коли нас хочуть просто знищити. Сказати нам, що нас нема. Так, що українські співаки мають зараз величезну відповідальність і обов’язок працювати наскільки хто може» (Голей, 2025).

Польський музичний критик Анна Возняковська (Anna Woźniakowska), пишучи про виступи С. Соловій на 50-му фестивалі «Музика в старому Кракові» у серпні цього року, так характеризує їх: «...я без вагань вважаю вчорашній виступ одним із найвеличніших на цьогогорічному фестивалі. <...> Я давно не чула таких продуманих та різноманітних у всіх відношеннях інтерпретацій. Щомиті, залежно від тексту та драматичної ситуації, Софія Соловій змінювала свої засоби вираження, перетворюючись на іншого персонажа. І все це вона передавала голосом із, здавалося б, безмежними можливостями тембру, динаміки та емоційності. Її голос має унікальний тембр, технічно бездоганний, що переливався чудовим легато (чому наші артисти не можуть так співати легато?!). <...> Цей вечір був незабутнім!» (Woźniakowska, 2025).

Місія педагога. Софія Соловій – не тільки співачка, яка активно концертує, а й викладає вокал у ЛНМА імені М. Лисенка. Педагогічну діяльність вона розпочала в період пандемії коронавірусу, повернувшись з Італії в Україну: «Дуже багато людей радили мені почати викладацьку діяльність, проте спочатку я не наважувалася. Дуже-дуже боялася і далі боюся комусь зі студентів нашкодити. Голос – це таке явище, де ти не можеш втрутитися механічно, бо не бачиш, як працює голосовий апарат. Викладач має величезну відповідальність не нашкодити, ну і, звичайно, допомогти. Так сталося, що Наталя Степаняк створила свій проєкт для оперних співаків – Coloratura Opera Lab, де запросила мене як гостю. Працюючи з учасниками, я побачила позитивні результати моїх порад, і все таки зважилася на викладацьку діяльність у ЛНМА імені Лисенка. Дякуючи проєкту Наталі Степаняк, я позбулася страху викладати студентам» (Тарас, 2024). Як педагог С. Соловій вимагає від студентів певної підготовки до роботи над вокальними творами: «Я вимагаю, щоб вони знали: якщо арія, то звідки вона, навчаю, щоб вони перекладали кожне слово. Щоб вони, співаючи, розуміли про що йдеться, щоб передати ту емоцію, яка потрібна. Щоб вони жили на сцені. Це один з етапів, який вже трохи далі на шляху розвитку. Не зі всіма я можу досягти того, щоб жити на сцені, але намагаємось це зробити» (Голей, 2025).

Висновки. Софія Соловій – видатна українська оперна та камерна співачка-сопрано, яскрава представниця сучасного академічного вокального мистецтва. Її творча постать осмислюється крізь призму суспільно-культурної місії.

Встановлено її типологію: місія самовдосконалення, місія патріотки, місія культурної діячки, місія культурного дипломата, місія педагога. Тож, творча діяльність співачки є прикладом індивідуального професійного розвитку, а також культурної дипломатії, яка сприяє покращенню іміджу української національної ідентичності та

її утвердженні у міжнародному культурному просторі. С. Соловій виконує надзвичайно важливу культурно-дипломатичну місію за кордоном, популяризуючи українську музику й виконавську майстерність, а також привертаючи увагу до гострих соціальних проблем і сприяючи взаємній культурній інтеграції України у світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голей Т. Інтерв'ю із Софією Соловій. *Архів автора*. Запис 23 січня 2025.
2. «Мелодія» Мирослав Скорик. Рим. Жовтень, 2012. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=j-zoIVqWYs4>
3. Потєєв Д. Цілі та місія в житті людини. 2024. 24 червня. URL: <https://sistem-life.com/ua/blog/life-mission>
4. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи: аналітична доповідь. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 53 с.
5. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки / [упоряд. стратегії: Д. Кулеба, Е. Джапарова, М. Липяцька, О. Червак, Я. Турбіл, М. Дадінова, А. Польова, І. Боровець, С. Джурина, Є. Дробот]. Київ: Міністерство закордонних справ України, 2011. 32 с.
6. Тарас М. Неймовірне диво оперного співу. Софія Соловій про кар'єрний шлях, формування особистості і політику. *Zbruc*. 2024. 05 січня. URL: <https://zbruc.eu/node/117410>
7. Тарас М. Представники львівської вокальної школи першої чверті XXI століття. Розвиток школи крізь призму особистостей: магістерська робота. Львів: ЛНМА ім. М. Лисенка. 2025. 66 с.
8. Тарас М. Юрій Гадзетський: «Українська музика – це європейська спадщина». *Музика: український інтернет-журнал*. 2022. 10 липня. URL: <https://mus.art.co.ua/yuriy-hadzetskyi-ukrainska-muzyka-tse-ievropeyska-spadshchyna/>
9. Харченко Т. У Вашингтоні виконавиці зі Сходу і Заходу України дали спільний концерт. *Голос Америки*. 2014. 9 грудня. URL: <https://www.holosameryky.com/a/2551764.html>
10. CONTRA SPERM SPERO! BĘDĘ ŻYŁA! PRECZ DUMANIA ZŁE! *Teatr Wielki w Łodzi*. 13.01. 2025. URL: https://www.operalodz.com/bw/CONTRA_SPEM_SPERO_BEDE_ZYLA_PRECZ_DUMANIA_ZLE,31,2285
11. Woźniakowska A. Artyści zza wschodniej granicy. 24.08.2025. URL: https://annaomuzycze.pl/artysci-zza-wschodniej-granicy/?fbclid=IwY2xjawMqI9RleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETF1dGt5RW12a0hWSXpGcXFPAR6j-Cg0Vn12Y12fd3jcmMGz2YT6I8OLH88hc73jzO8nzlZK-X_uu_AQwFOQ_aem_X-JaDpA_IVBldz_otlWpba

REFERENCES

1. Holei, T. (2025). *Interviu iz Sofiiu Solovii* [Interview with Sofia Solovya]. *Arkhyv avtora*. Zapys 23 sichnia. [in Ukrainian].
2. «Melodiia» Myroslav Skoryk (2012) [«Melody» Myroslav Skoryk]. Rym. Zhovten. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=j-zoIVqWYs4> [in Ukrainian].
3. Potieiev, D. (2024). Tsili ta misiia v zhytti liudyny [Goals and mission in human life]. 24 chervnia. URL: <https://sistem-life.com/ua/blog/life-mission> [in Ukrainian].
4. Rozumna, O. (2016). *Kulturna dyplomatiia Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy: analitychna dopovid* [Cultural diplomacy of Ukraine: status, problems, prospects: analytical report]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. 53 s. [in Ukrainian].
5. *Stratehiia publichnoi dyplomatii Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021–2025 roky* (2011) [Public Diplomacy Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for 2021–2025] / [uporiad. stratehii: D. Kuleba, E. Dzharparova, M. Lypiat'ska, O. Chervak, Ya. Turbil, M. Dadinova, A. Polova, I. Borovets, S. Dzhuryn'ska, Ye. Drobot]. Kyiv: Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. 32 s. [in Ukrainian].
6. Taras, M. (2024). *Neimovirne dyvo opernoho spivu. Sofia Solovii pro kar'iernyi shliakh, formuvannia osobystosti i polityku* [The incredible miracle of opera singing. Sofia Solovy on her career path, personality formation, and politics]. *Zbruc*. 05 sichnia. URL: <https://zbruc.eu/node/117410> [in Ukrainian].
7. Taras, M. (2025). *Predstavnyky lvivskoi vokalnoi shkoly pershoi chverti XXI stolittia. Rozvytok shkoly kriz pryizmu osobystostei* [Representatives of the Lviv vocal school of the first quarter of the 21st century. Development of the school through the prism of personalities]: *mahisterska robota*. Lviv: LNMA im. M. Lysenka. 66 s. [in Ukrainian].
8. Taras, M. (2022). *Yurii Hadzetskyi: «Ukrainska muzyka – tse yevropeiska spadshchyna»* [Yuriy Hadzetsky: «Ukrainian music is a European heritage»]. *Muzyka: ukrainskyi internet-zhurnal*. 10 lypnia. URL: <https://mus.art.co.ua/yuriy-hadzetskyi-ukrainska-muzyka-tse-ievropeyska-spadshchyna/> [in Ukrainian].
9. Kharchenko, T. (2014). *U Vashynhtoni vykonavytsi zi Skhodu i Zakhodu Ukrainy daly spilnyi kontsert* [In Washington, female performers from Eastern and Western Ukraine gave a joint concert]. *Holos Ameryky*. 9 hrudnia. URL: <https://www.holosameryky.com/a/2551764.html> [in Ukrainian].
10. *Contra spem spero! Będę żyła! Precz dumania złe!* (2025) [Contra spem spero! I will live! Away bad thoughts!]. *Teatr Wielki w Łodzi*. 13.01. URL: https://www.operalodz.com/bw/CONTRA_SPEM_SPERO_BEDE_ZYLA_PRECZ_DUMANIA_ZLE,31,2285 [in Polish].
11. Woźniakowska, A. (2025). *Artyści zza wschodniej granicy* [Artists from beyond the eastern border]. 24.08. URL: https://annaomuzycze.pl/artysci-zza-wschodniej-granicy/?fbclid=IwY2xjawMqI9RleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETF1dGt5RW12a0hWSXpGcXFPAR6j-Cg0Vn12Y12fd3jcmMGz2YT6I8OLH88hc73jzO8nzlZK-X_uu_AQwFOQ_aem_X-JaDpA_IVBldz_otlWpba [in Polish].

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025
 Дата публікації: 23.10.2025